Q.P. Code :33377

[Time: Three Hours] **[Marks:70]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. **All** questions are **compulsory**.
2. **All** questions carry **equal** marks.

Q.1 Explain the provision made in Maharashtra Zilla Parished Act 1961.

OR

Describe the features of 73th constitutional amendment.

Q.2 Elaborate objective and need of Land Reforms Laws in Maharashtra.

OR

Explain the concept of 'Land Fragmentation' and state the causes and consequence of land fragmentation.

Q.3 Discuss in details the provisions in forest right act.

OR

Explain the causes and consequences of bio-diversity depletion.

Q.4 State the objective, nature and importance of Right to information act 2005.

OR

Describe in detail the speciman used in RTI-2005.

Q.5 Write short notes on **any two** of the following:-

a) Ceiling Act
b) Tribal Land Act
c) Social benefits of PESA Act
d) Mumbai Gram Panchyat Act 1958.

****

Q.P. Code :33377

[वेळ: ३ तास] [गुण ७०]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना:
1. **सर्व** प्रश्न **अनिवार्य** आहेत.
2. **सर्व** प्रश्नांना **समान** गुण आहेत.

प्र. १ महाराष्ट्र जिल्हा परिषद अधिनियम १९६१ मधील तरतुदी विशद करा.

किंवा

७३ व्या घटना दुरुस्तीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्र. २ महाराष्ट्रातील जमीन सुधारणा विषयक कायद्याचे उद्देश आणि गरज विशद करा.

किंवा

जमिनीच्या तुकडीकरणाची संकल्पना विशद करा आणि जमिनीच्या तुकडीकरणाची कारणे व परिणाम सांगा.

प्र.३ वनहक्क कायद्यातील तरतुदीचे सविस्तर विवेचन करा.

किंवा

जैवविविधतेच्या ऱ्हासाची विविध कारणे आणि परिणाम विशद करा.

प्र. ४ माहिती अधिकार अधिनियम २००५ चे उद्देश, स्वरूप आणि महत्व सांगा.

किंवा

माहिती अधिकार अधिनियम २००५ मध्ये वापरल्या जाणाऱ्या विविध नमुन्याचे वर्णन करा.

प्र.५ खालीलपैकी कोणत्याही **दोहोंवर** टिपा लिहा.

अ) कमाल जमीन धारणा कायदा
ब) आदिवासी जमीन विषयक कायदा
क) पेसा कायद्याचे सामाजिक फायदे
ड) मुंबई ग्रामपंचायत कायदा-१९५८.

**********S

Q.P. Code :33618

[Time: Three Hours] **[Marks:70]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.

Q.1 State the various Agricultural schemes implemented by department of Agriculture for farmers

OR

Explain the various schemes implemented by Panchayat Raj for agricultural development.

Q.2 Discuss in detail, 'National Food Security Programme 2007'.

OR

State the objectives of Krishi vigyan Kendra and discuss the training programs of krishi vignyan Kendra.

Q.3 Explain the concept of Self-Help-Group. State the importance of Self-Help-Group in rural development.

OR

Discuss in detail, 'Dashsutri Programme in Maharashtra State Rural Livelihood Mission(MSRLM)'.

Q.4 Describe the feature of agro-tourism and discuss the merits and demerits of agro tourism

OR

Explain the concept and importance of Rural Tourism.

Q.5 Write short notes (Any Two)

a) Environmental Tourism
b) Types of Agro based industries
c) Features of Self-Help-Group
d) Various methods of Irrigation

****

8D87E56DABE0053B6F3B29A6DB220059

Q.P. Code :33618

[वेळ: ३ तास] **[गुण:७०]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२ सर्व प्रश्नना समान गुण आहेत.

प्र.१ शेतकऱ्यांच्या विकासासाठी कृषी विभागामार्फत राबविल्या जाणाऱ्या विविध योजना स्पष्ट करा.

किंवा

पंचायत राज यंत्रणेमार्फत राबविल्या जाणाऱ्या कृषी विकासाच्या विविध योजना स्पष्ट करा.

प्र.२ राष्ट्रीय अन्नधान्य सुरक्षा कार्यक्रम २००७ ची सविस्तर चर्चा करा.

किंवा

कृषी विज्ञान केंद्राचे उद्देश सांगून कृषी विज्ञान केंद्राच्या प्रशिक्षण कार्यक्रमांवर चर्चा करा.

प्र.३ स्वयं सहाय्यता बचत गटाची संकल्पना सांगून स्वयं सहाय्यता बचत गटाचे ग्रामीण विकासातील महत्व सांगा.

किंवा

महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवन्नोती अभियानातील दशसूत्री कार्यक्रमा (उमेद) विषयी सविस्तर चर्चा करा.

प्र.४ कृषी पर्यटनाची वैशिष्टे स्पष्ट करून गुण - दोषांची चर्चा करा.

किंवा

ग्रामीण पर्यटनाची संकल्पना व महत्व स्पष्ट करा.

प्र.५ टीपा लिहा (कोणतेही दोन)

अ. पर्यावरणीय पर्यटन
ब. कृषी आधारीत उद्योगांचे प्रकार
क. स्वयंसहाय्यता बचत गटाची वैशिष्टये
ड. जलसिंचनाच्या विविध पद्धती

****

8D87E56DABE0053B6F3B29A6DB220059

Q.P.Code: 35530

Time:Three Hours **[Marks: 100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1.All questions are compulsory.
2.All questions carry equal marks.
3.Figures to the right indicate the marks to the sub-questions.

Q.1 Attempt **any two** of the following.

a How does brain growth occur in preschool years and explain the differences in brain lateralization? 10

b Explain the following concepts from preoperational stage of Piagetian model- 1. Symbolic thought 2. Centration 3. Conservation 4. Egocentric thought 5. Intutive thought 10

c Explain how media and socioeconomic factors affect language development in preschool years. 10

Q.2 Attempt **any two** of the following.

a Explain the biological, psychoanalytic and cognitive approaches of gender development in preschool years. 10

b Describe the development of friendship in preschool years. 10

c Explain the following terms – 1. Physical abuse 2. Cycle of violence hypothesis 3. Psychological maltreatment 4. Resilience 10

Q.3 Attempt **any two** of the following.

a Discuss any three factors affecting physical development in middle childhood. 10

b Write short notes on – 1. The gifted and talented 2. Mental retardation 10

c Explain the information processing and Vygotsky's approach to cognitive development in middle school years. 10

Q.4 Attempt **any two** of the following.

a Explain the development of self- esteem in middle childhood years. 10

b Explain briefly Kohlberg's theory of moral reasoning. 10

c Explain the following terms – 1. Self-care child 2. Multigenerational families 3. Living in blended families 4. Single-parent families 5. Orphanages in the 21st century 10

Q.5 Attempt **any two** of the following.

a Explain the changes in the growing body during preschool years. 10

b Write a detailed note on aggression in preschool years. 10

c Describe the different types of intelligence. 10

d What makes a child popular during middle childhood years? 10

Xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

(मराठी अनुवाद)

(३ तास) **(एकूण गुण: १००)**

सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.
३. उजवीकडील अंक उपप्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ) पूर्वशालेय अवस्थेतील मेंदूची वाढ कशी घडते हे सांगुन मेंदुच्या पार्श्विकरणातील भेद स्पष्ट करा. १०

ब) पियाजेच्या प्रारुपातील पूर्व-सक्रीय अवस्थेतील पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. १०

१. सांकेतिक विचार
२. केंद्रीकरण
३. संधारण
४. आत्मकेंद्रीत विचार
५. अंर्तज्ञानात्मक विचार (Intutive thought)

क) पूर्वशालेय अवस्थेतील भाषिक विकासावर प्रसार माध्यमे व सामाजिक आर्थिक परिस्थितीचा कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ) पूर्वशालेय अवस्थेतील लिंग विकासाचे जीवशास्त्रीय, मनोविश्लेषणात्मक व बोधनात्मक दृष्टिकोन स्पष्ट करा. १०

ब) पूर्वशालेय अवस्थेतील मैत्रीच्या विकासाचे वर्णन करा. १०

क) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. १०

१. शारीरिक छळ
२. हिंसाचार चक्र गृहितक
३. मानसिक गैरवर्तणूक
४. लवचिकता (Resilience)

३. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ) मध्यबाल्यावस्थेतील शारीरिक विकासावर परिणाम करणाऱ्या कोणत्याही तीन घटकांची चर्चा करा. १०

ब) टिपा लिहा. १०

१. प्रज्ञावंत व प्रतिभावान मुले
२. मतिमंदत्व

क) मध्यबाल्यावस्थेतील बोधनात्मक विकासाचा माहिती प्रक्रिया व व्हिगोटस्कीचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ) मध्यबाल्यावस्थेतील स्व-आदराचा विकास स्पष्ट करा. १०

ब) नैतिक विचारांच्या कोल्हबर्गच्या सिध्दातांचे वर्णन करा. १०

क) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. १०

१. स्वावलंबी मूल
२. बहूपिढीय कुटुंबे
३. एकत्रित कुटुंबात राहणे
४. एक-पालक कुटुंब
५. २१ व्या शतकातील अनाथाश्रम

५. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ) पूर्वशालेय अवस्थेतील शारीरिक वाढीतील बदल स्पष्ट करा. १०

ब) पूर्वशालेय अवस्थेतील आक्रमक्रता यावर सविस्तर टिप लिहा. १०

क) बुध्दिमत्तेच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा. १०

ड) मध्यबाल्यावस्थेतील मूल लोकप्रिय कशामुळे होते? १०

Q.P. Code : 32927

[Time: 3 Hours] **[Marks: 100**

Please check whether you have got the right question paper

NB- (i) All questions are compulsory.
(ii) Attempt any two sub questions from each question.
(iii) All questions carry equal marks.

Q.1	a) Discuss 'learning not to hate 'and ' social influence' as techniques of reducing prejudice.	10
	b) What are gender stereotypes? Explain gender stereotypes and glass ceiling.	10
	c) What are stereotypes? How single people become victims of stereotypes?	10
Q 2	a) Explain Asch's research on conformity.	10
	b) Discuss foot-in-the-door and low ball as tactics of compliance.	10
	c) What are the causes of destructive obedience?	10
Q.3	a) Explain the General Aggresssion Model.	10
	b) Why do people engage in bullying? What are the characteristics of bullies and victims?	10
	c) Discuss punishment and self-regulation as techniques for controlling aggression.	10
Q.4	a) What are groups? Explain norms and cohesiveness as key components of groups.	10
	b) Explain the downside of group decision making.	10
	c) Describe drive theory of social facilitation.	10
Q.5	a) What is modern racism? Explain the bonafide pipeline technique.	10
	b) What is conformity? Explain the factors affecting conformity.	10
	c) Explain the concept of aggression? Describe the effect of alcohol on aggression.	10
	d) What are some of the useful techniques for responding and resolving conflicts?	10

8D87E56DABE0053B6F3B29A6DBA39FAB

Q.P. Code : 32927

२

(मराठी रूपांतर)

(३ तास) **(एकूण गुण १००**

सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. प्रत्येक प्रश्नातील कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा.
३. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. (अ) 'द्वेष न करण्यास शिकणे' व 'सामाजिक प्रभाव' या पूर्वग्रह कमी करण्याच्या तंत्रांची चर्चा करा. **१०**
(ब) लिंगभाव साचेबंदकल्पना म्हणजे काय? लिंगभाव साचेबंद कल्पना व काच-छत स्पष्ट करा. **१०**
(क) साचेबंद कल्पना म्हणजे काय? एकल (सिंगल) व्यक्ती साचेबंद कल्पनांच्या शिकार कशा होतात? **१०**

२. (अ) अनुसारितेवरील ॲश यांचे संशोधन स्पष्ट करा. **१०**
(ब) फूट-इन-द-डोअर आणि लो बॉल या अनुपालनाच्या युक्त्यांची चर्चा करा. **१०**
(क) विघातक आज्ञापालनाची कारणे कोणती? **१०**

३. (अ) आक्रमकतेचे सर्वसाधारण प्रारूप स्पष्ट करा. **१०**
(ब) दादागिरी म्हणजे काय ? दादागिरी करणाऱ्या व दादागिरीला बळी पडणाऱ्या व्यक्तींची वैशिष्ट्ये कोणती? **१०**
(क) आक्रमकता नियंत्रित करण्याच्या शिक्षा आणि स्व-नियमन या तंत्रांची चर्चा करा. **१०**

४. (अ) समूह म्हणजे काय? समूह मानदंड व एकजिनसीपणा हे समुहाचे महत्त्वपूर्ण पैलू स्पष्ट करा. **१०**
(ब) समुहातील निर्णय प्रक्रियेची नकारात्मक बाजू स्पष्ट करा. **१०**
(क) सामाजिक सुलभीकरणातील प्रचोदन सिद्धान्ताचे वर्णन करा. **१०**

५. (अ) आधुनिक वंशवाद म्हणजे काय? बोनाफाईड पाइपलाइन तंत्र स्पष्ट करा. **१०**
(ब) अनुसारिता म्हणजे काय? अनुसारितेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
(क) आक्रमकता ही संकल्पना स्पष्ट करा. आक्रमकतेवर मद्याच्या होणाऱ्या परिणामाचे वर्णन करा. **१०**
(ड) संघर्षाला प्रतिसाद देणारी व संघर्षाची सोडवणूक करणारी काही उपयुक्त तंत्रे कोणती? **१०**

(३ तास) **(एकूण गुण : १००)**

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. अ) आगरी बोलीचे भाषिक सौंदर्य सोदाहरण स्पष्ट करा. **(२०)**

किंवा

आ) आगरी बोलीतील साहित्याचा आढावा घ्या.

२. (अ) 'आगऱ्यातल्या वाटा' या पुस्तकातील आगरी बोलीतील कवितांचे अनुभवविश्व उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा. **(२०)**

किंवा

(आ) 'आगऱ्यातल्या वाटा' या पुस्तकातील चंद्रकांत मढवी यांच्या कवितांचे रसग्रहण करा.

३. (अ) 'आगऱ्यातल्या वाटा' या पुस्तकातील आगरी कथांची आशयातील विविधता तुमच्या शब्दांत मांडा. **(२०)**

किंवा

(आ) 'मॉल' आणि 'भगताचा उतारा' या आगरी बोलीतील कथांचे कथानक तुमच्या भाषेत लिहा.

४. टिपा लिहा(प्रत्येक गटातील एक) **(३०)**

(अ) आगरी बोलीची व्युत्पत्ती

किंवा

आगरी लोकसंस्कृती

(आ) 'मीठ' कवितेचे रसग्रहण

किंवा

'इनकूरी' कवितेचे भाषिक सौंदर्य

(इ) 'साकव' या कथेचा आशय

किंवा

'शालन जावाच हाय' या कथेतून दिसून येणारी आगरी बोलीची वैशिष्टये

36A2804E42D44F686942D9B8DD6072DA

५. पुढीलपैकी कोणत्याही **पाच प्रश्नांची** पूर्ण वाक्यात उत्तरे लिहा. **(१०)**

१. आगरी बोली कोणकोणत्या प्रदेशात बोलली जाते?

२. ठाणे जिल्यातील आगरी समाज कोणत्या नावाने प्रसिद्ध आहे?

३. आगरी बोलीतील कोणत्याही दोन म्हणी सांगा.

४. 'सारेबाराचा पलाट' ही कविता कोणी लिहिली आहे?

५. 'आगरातल्या वाटा' या पुस्तकातील दमयंती भोईर यांच्या कवितांची नावे लिहा.

६. 'आबंचा आगोर' या शब्दाचा अर्थ लिहा.

७. जोल म्हणजे काय?

८. 'साकव' या कथेतील आमदाराचे नाव काय?

९. 'म्हारत्याचा तेरवा' या कथेच्या आधारे 'वलींशी' आणि 'बिजा' या शब्दांचे अर्थ लिहा.

36A2804E42D44F686942D9B8DD6072DA

Q. P. Code: 52047

[वेळ: तीन तास] [गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र. १ अ) आत्मकथन या साहित्यप्रकाराची ठळक वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. **(२०)**

किंवा

आ) आत्मचरित्र आणि चरित्र यांच्यातील स्वरूप भेदांची चर्चा करा. **(२०)**

प्र. २ अ) 'मन मे है विश्वास' या शीर्षकाची समर्पकता तुम्हाला नेमलेल्या साहित्यकृतीच्या आधारे स्पष्ट करा. **(२०)**

किंवा

आ) 'मन मे है विश्वास' या आत्मकथनाचे अनुभवविश्व सोदाहरण स्पष्ट करा. **(२०)**

प्र. ३ अ) 'जसं घडलं तसं' या आत्मकथनातील अनुभव कथन तुमच्या शब्दात रेखाटा. **(२०)**

किंवा

आ) 'जसं घडलं तसं' या आत्मकथनातील नीलम माणगावे यांनी घडविलेले समाजदर्शन सविस्तर लिहा. **(२०)**

प्र. ४ टिपा लिहा. **(प्रत्येक गटातील एक)** **(३०)**

गट 'अ' i) आत्मकथनाचे विशेष ii) आत्मचरित्रातील 'मी'

गट 'ब' i) 'मन मे है विश्वास' मधील मुलाखतीचा अनुभव ii) तात्याचे व्यक्तिमत्व

गट 'क' i) 'जसं घडलं तसं' मधील वाडा ii) 'जसं घडलं तसं' मधील भाषाशैली

प्र. ५ खालीलपैकी **कोणत्याही पाच** प्रश्नांची पूर्ण वाक्यात उत्तरे लिहा. **(१०)**

१) विश्वास नांगरे पाटील यांच्या गावाचे नाव सांगा.
२) 'मन मे है विश्वास' या आत्मकथनात मुंबईची दोन रूपे कोणती आहेत?
३) 'मन मे है विश्वास' मधील कोणत्या दोन जीवनशैली चित्रित झालेल्या आहेत?
४) 'मन मे है विश्वास' आत्मकथनात कोणत्या कालखंडातील जीवनपट चित्रित केला आहे.
५) 'जसं घडलं तसं' मधील लेखिकेची आई कोणती पूजा करीत असे?
६) 'जसं घडलं तसं' मधील 'बस्ती' म्हणजे काय?
७) 'जसं घडलं तसं' या आत्मकथनातील तालीम मंडळाचे नाव काय?
८) नीलम माणगावे कोल्हापूर जिल्हातील कोणत्या गावात राहत होत्या?

****

Q.P. Code :33399

[Time: Three Hours] **[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory
2. All questions carry equal marks

Q.1 Attempt any two of the following
a) Elaborate salient features of the Indian contract Act, 1872.
b) Discuss the redressal mechanism constituted under Consumer Protection Act, 1986.
c) What is Geographical Indication (GI)? Explain with the help of examples.

Q.2 Attempt any two of the following
a) Discuss salient features of the Hindu Succession Act, 1956,
b) Enumerate essentials for a valid marriage under Muslim Personal Laws,
c) Write a note on Uniform Civil Code.

Q.3 Attempt any two of the following
a) Discuss in detail Criminal Amendment Act, 2015,
b) Discuss salient features of Sexual Harassment of Women at Workplace Act, 2013.
c) Explain the significance of Protection of Children from Sexual Offences Act, 2012,

Q.4 Attempt any two of the following
a) Elaborate salient features of the Information Technology (Amendment) Act, 2008.
b) Analyses the significance of National Green tribunal with help of relevant cases.
c) Discuss the evolution of press laws in India

Q.5 Write short notes on any two of following
a) Valid contract
b) Trademark
c) Hindu marriage Act, 1955
d) Wildlife Protection Act, 1972

****

3150F6F44EE3EDBAC04E1D1C55C01299

Q.P. Code :33399

[Time: Three Hours] **[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:
1. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे
2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत

Q.1 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा

अ) भारतीय करार कायदा १८७२ च्या कायद्याची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा

ब) ग्राहक संरक्षण कायदा १९८६ अंर्तगत तक्रार निवारण यंत्रणेची चर्चा करा

क) भौगोलिक निर्देशांक म्हणजे काय ? उदाहरणासह स्पष्टीकरण द्या

Q.2 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा

अ) हिंदु वारसा कायद्याच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा

ब) मुस्लीम वैयक्तिक कायद्यानुसार वैध विवाहाच्या अटी सांगा

क) समान नागरी कायद्यावर टीप लिहा

Q.3 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा

अ) फौजदारी दुरुस्ती कायदा २०१३ ची विस्तृत चर्चा करा

ब) कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या लैगिंक शोषणा संबधीचा कायदा २०१३ ची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा

क) बाल लैगिंक अत्याचार प्रतिबंध कायदा २०१२ ची महत्व स्पष्ट करा .

Q.4 खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा

अ) माहिती तंत्रज्ञान (दुरुस्ती) कायदा २००८ ची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा

ब) राष्ट्रीय हरित लवादाचे संबधित निवाड्याच्या आधारे महत्व स्पष्ट करा

क) भारतातील प्रसार माध्यमासंबधी कायद्याच्या विकासाची चर्चा करा

Q.5 खालीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा

अ) वैध करार

ब) ट्रेड मार्क

क) हिंदु विवाह कायदा १९५५

ड) वन्यजीव संरक्षण कायदा १९७२

****

3150F6F44EE3EDBAC04E1D1C55C01299

Q.P. CODE: 34164

[Time:3 Hours] **[Marks:100]**

N.B. 1) All questions are compulsory.

2) All questions carry equal marks.

1. Attempt **any two** of the following:
   A) Explain the rise of Chandragupta Maurya and examine his imperial expansion.
   B) Critically evaluate the Mauryan administration.
   C) Review the career of Pushyamitra Sunga in Ancient Indian history.

2. Attempt **any two** of the following:
   A) Describe the achievements of Emperor Chandragupta I.
   B) Comment on the central and provincial administration during the Gupta period.
   C) Describe the development of science and technology during the Gupta period.

3. Attempt **any two** of the following:
   A) Trace the achievements of Harshavardhana.
   B) Explain the importance of the Rajputs in Ancient India.
   C) Bring out the causes and effects of the Arab invasion of Sind.

4. Attempt **any two** of the following:
   A) Write a detailed note on Pulakeshin II.
   B) Highlight the political history of the Pallavas.
   C) Briefly describe the impact of Indian culture on South-east Asia.

5. Write notes on **any two** of the following:
   a) Emperor Ashoka and the Kalinga War.
   b) Emperor Samudragupta.
   c) Harshavardhana's religious policy.
   d) Rashtrakutas.

3F9FCCF1BE5FD95EF312E6082615723B

Q.P. CODE: 34164

(मराठी रूपांतर)

गुण- १०० वेळ- ३ तास

सुचना – सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. सम्राट चंद्रगुप्त मौर्याचा उदय स्पष्ट करून त्याच्या साम्राज्यविस्ताराचे परीक्षण करा.

ब. मौर्यकालीन प्रशासनाचे सटीक मूल्यमापन करा.

क. प्राचीन भारतीय इतिहासातील पुष्यमित्र शुंगाच्या कार्याचा आढावा घ्या.

२. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. सम्राट चंद्रगुप्त पाहिल्याच्या कामगिरीचे वर्णन करा.

ब. गुप्तकालीन केंद्रीय आणि प्रांतीय प्रशासनावर भाष्य करा.

क. गुप्तकालीन वैज्ञानिक आणि तंत्रज्ञानविषयक प्रगतीचा आढावा घ्या.

३. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. सम्राट हर्षवर्धनाच्या कामगिरीचा मागोवा घ्या.

ब. प्राचीन भारतातील राजपूत घरण्यांचे महत्व विशद करा.

क. अरब आक्रमणांची कारणे सांगून त्याचे भारतावरील परीणाम स्पष्ट करा.

४. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. सम्राट पुलकेशीन दुसऱ्यावर सविस्तर टिपण लिहा.

ब. पल्लवांच्या राजकीय इतिहासावर प्रकाश टाका.

क. आग्नेय आशियावर भारतीय संस्कृतीच्या प्रभावाचे थोडक्यात वर्णन करा.

५. खालील पैकी **कोणत्याही दोहोंवर** टिपा लिहा.

अ. सम्राट अशोक व कालिंग लढाई.

ब. सम्राट समुद्रगुप्त.

क. हू – एन – त्संग.

ड. राष्ट्रकूट घराणे.

3F9FCCF1BE5FD95EF312E6082615723B

Q.P. CODE: 34159

[Time:3 Hours] **[Marks:100]**

N.B. 1) All questions are compulsory.

2) All questions carry equal marks.

1. Attempt **any two** of the following:
   A) Evaluate the achievements of Chandragupta Maurya as the founder of the Mauryan empire.
   B) Explain the nature of Mauryan administration.
   C) Trace the political history of the Kushanas.

2. Attempt **any two** of the following:
   A) Describe the campaigns of Samudragupta.
   B) Review the military administration of the Guptas.
   C) Examine why the Gupta period is known as the Classical Age of Ancient India.

3. Attempt **any two** of the following:
   A) Bring out the achievements of Harshavardhana as a conqueror and administrator.
   B) Trace the rise and growth of Rajput power in Ancient India.
   C) Comment on the conditions of Sind on the eve of the Arab invasion and state the importance of the invasion.

4. Attempt **any two** of the following:
   A) Describe the contribution of Pulakeshin II in the history of the Chalukyan dynasty.
   B) Discuss the main features of the Pallava art and architecture.
   C) Write a detailed note on the spread of Indian culture in Myanmar, Cambodia and Champa.

5. Write notes on **any two** of the following:
   a) Gautamiputra Satakarni.
   b) Development of Science during the Gupta period.
   c) Expeditions of Mohammed Bin Kasim.
   d) Rashtrakutas.

2208075B92D3801C178AB84D08E6F1CE

Q.P. CODE: 34159

(मराठी रूपांतर)

गुण – १०० वेळ – ३ तास

सूचना – सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. मौर्य साम्राज्याचा संस्थापक म्हणून सम्राट चंद्रगुप्त मौर्याच्या कारकिर्दीचे मूल्यांकन करा. .

ब. मौर्यकालीन प्रशासनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

क. कुशाणांच्या राजकीय इतिहासाचा मागोवा घ्या.

२. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. सम्राट समुद्रगुप्ताच्या लष्करी मोहिमांचे वर्णन करा.

ब. गुप्तकालीन लष्करी प्रशासनाचा आढावा घ्या.

क. प्राचीन भारतामध्ये गुप्तकाळ हा अभिजात काळ का होता याचे परीक्षण करा.

३. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. विजेता आणि प्रशासक म्हणून सम्राट हर्षवर्धनाच्या कारकीर्दीचा आढावा घ्या.

ब. राजपूत सत्तेच्या उदय आणि विकासाचा मागोवा घ्या.

क. अरब आक्रमणाच्या पूर्वसंध्येला सिंधमधील परिस्थितिवर भाष्य करा आणि आक्रमणाचे महत्व सांगा.

४. खालील पैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

अ. चालुक्य वंशातील सम्राट पुलकेशीन दूसरा याच्या योगदानाचे वर्णन करा.

ब. पल्लवकालीन कला आणि स्थापत्याच्या प्रमुख वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

क. ब्रह्मदेश,कंभोज आणि चम्पा येथील भारतीय संस्कृतीचा प्रसार यावर सविस्तर टिपण लिहा.

५ . खालील पैकी **कोणताही दोहोंवर** टिपा लिहा.

अ. सम्राट गौतमिपुत्र सातकर्णी.

ब. गुप्तकालीन वैज्ञानिक प्रगती.

क. महम्मद बिन कासिमची आक्रमणे.

ड. राष्ट्रकूट घराणे.

2208075B92D3801C178AB84D08E6F1CE

Q. P. Code : 33096

(3 Hours) **(Total Marks: 100)**

N.B.: (1) **All** questions are **compulsory**.
(2) **All** questions carry **10 marks**.

1. Attempt **any two** questions:
1a. Examine the political and religious reforms of Kemal Pasha of Turkey.
1b. Evaluate the political and social reforms of Reza Shah of Iran.
1c. Discuss the birth of Israel with reference to the factors that led to Zionism.

2. Attempt **any two** questions:
2a. Outline the main features of Fascism. What were the factors that helped Benito Mussolini seize power in Italy?
2b. List the main features of Nazism. Trace the rise of Adolf Hitler as the Chancellor of Germany.
2c. Define 'Militarism' and examine the factors that led to its rise in Japan in the 1930s.

3. Attempt **any two** questions:
3a. Narrate the events that led to World War II.
3b. Evaluate the importance of the Atlantic Charter.
3c. What are the aims and objectives of the United Nations Organisation? Examine its main organs.

4. Attempt **any two** questions:
4a. Discuss Dr. Sun Yat Sen's political career and his role in the Revolution of 1911 in China.
4b. Explain Gandhi's philosophy of Satyagraha giving examples from any one mass movement led by him.
4c. Evaluate Dr. Sukarno's role in the nationalist movement of Indonesia.

5. Write short notes on **any two** of the following:
5a. Economic Reforms of Kemal Pasha
5b. Manchurian Crisis and Militarism in Japan.
5c. Origin and Eight Principle Points/Goals of the Atlantic Charter.
5d. Dr. Sun Yat Sen and the Guomindang (Kuomintang) Party of China.

_____

TURN OVER

Q. P. Code : 33096

(३ तास) **(एकूण गुण : १००)**

सूचना: १) **सर्व** प्रश्न **अनिवार्य** आहेत.
२) **सर्व** प्रश्नांना **१० गुण** आहेत.

१. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

१ अ. केमाल पाशाने तुर्कस्तानमध्ये केलेल्या राजकिय व धार्मिक सुधारणांचे परिक्षण करा.

१ ब. रेझा शहाने इराणने केलेल्या राजकिय व सामाजिक सुधारणांचे मुल्यांकन करा.

१ क. इस्त्रायलच्या निर्मितीच्या संदर्भासह झायनवादास कारणीभूत असलेल्या घटकांची चर्चा करा.

२. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

२ अ. फॅसिस्टवादाची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. बेनिटो मुसोलिनी याच्या हाती इटलीची सत्ता सुत्रे जाण्यास कोणत्या घटकांनी मदत केली.

२ ब. नाझीवादाने मुख्य वैशिष्ट्ये सांगा. तसेच जर्मनीचा राष्ट्रप्रमुख म्हणून ॲडॉल्फ हिटलर याचा उदय स्पष्ट करा.

२ क. लष्करवाद स्पष्ट करुन जपानमधील १९३०च्या दशकातील लष्करवादाच्या वाढीस कारणीभूत घटकांचे परिक्षण करा.

३. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

३ अ. दुसऱ्या महायुध्दास पोषक घटनांचा आढावा घ्या.

३ ब. अटलांटिक सनदेच्या महत्वाचे मुल्यांकन करा.

३ क. संयुक्त राष्ट्रसंघाची ध्येय व धोरणे काय आहेत? त्याची महत्वाची अंगे स्पष्ट करा.

४. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

४ अ. डॉ. सन यत सेन यांची राजकिय कारकिर्द आणि चीनच्या १९११ च्या राज्यक्रांतीतील त्यांच्या भूमिकेची चर्चा करा.

४ ब. महात्मा गांधींचे सत्याग्रह हे तत्वज्ञान त्यांच्या नेतृत्वाखालील एखाद्या चळवळीच्या विशेष संदर्भासह स्पष्ट करा.

४ क. इंडोनेशियाच्या स्वातंत्र्य चळवळीतील डॉ. सुकार्णो यांची भूमिका स्पष्ट करा.

५. खालीलपैकी **कोणत्याही दोहों**वर टिपा लिहा :

५ अ. केमाल पाशाच्या आर्थिक सुधारणा.

५ ब. मंचुरियन तंटा आणि जपानमधील लष्करवाद.

५ क. अटलांटिक सनदेतील आठ मुख्य तत्वे व ध्येये.

५ ड. डॉ. सन यत सेन आणि चीनचा कोमिंगतांग पक्ष.

Q. P. Code : 33095

(3 Hours) **(Total Marks: 100)**

N.B.: (1) **All** questions are **compulsory**.
(2) **All** questions carry **10 marks**.

1. Attempt **any two** questions:
1a. Outline the socio-religious reforms of Kemal Pasha of Turkey.
1b. Critically evaluate the economic and legal reforms of Reza Shah of Iran.
1c. Review the Main events from 1939-48 that led to the birth of Israel.

2. Attempt **any two** questions:
2a. Analyse the transformation of Italy under the Fascist rule of Benito Mussolini.
2b. Examine how Nazism transformed Germany into a totalitarian state.
2c. State the causes of the emergence of Militarism in Japan.

3. Attempt **any two** questions:
3a. Highlight the causes of World War II with reference to the Policy of Appeasement.
3b. List the eight principle points/goals of the Atlantic Charter. What was the significance of the Atlantic Charter?
3c. Discuss the main organs of the United Nations Organisation and its functions.

4. Attempt **any two** questions:
4a. Trace Dr. Sun Yat Sen's political career till the Revolution of 1911 in China.
4b. How did Gandhi's philosophy of Satyagraha influence the Indian National Movement?
4c. Evaluate Dr. Sukarno's contribution to the nationalist movement of Indonesia.

5. Write short notes on **any two** of the following:
5a. Political Reforms of Kemal Pasha of Turkey.
5b. Main features of Fascism.
5c. Results of World War II.
5d. Dr. Sun Yat Sen and the Guomindang (Kuomintang) Party.

_____

TURN OVER

Q. P. Code : 33095

(३ तास) **(एकूण गुण : १००)**

सूचना: १) **सर्व** प्रश्न **अनिवार्य** आहेत.
२) **सर्व** प्रश्नांना **१० गुण** आहेत.

१. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

१ अ. तुर्कस्तानच्या केमाल पाशाने केलेल्या सामाजिक व धार्मिक सुधारणा अधोरेखित करा.

१ ब. इराणच्या रेझा शहाने केलेल्या आर्थिक व घटनात्मक सुधारणांचे टिकात्मक परिक्षण करा.

१ क. ईस्त्राइलच्या जन्मासंदर्भात १९३९-१९४८ च्या कालावधीतील मुख्य घटनांचा आढावा घ्या.

२. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

२ अ. बेनिटो मुसोलिनी याच्या फॉसिस्ट कालखंडातील इटलीतील बदलांचे परिक्षण करा.

२ ब. नाझीवादाने जर्मनीला एकतंत्री अंमलाकडे कसे नेले याचे परिक्षण करा.

२ क. जपानमधील लष्कर वादाच्या उदयाची कारणे सांगा.

३. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

३ अ. दुसऱ्या जागतिक महायुध्दाची कारणे अनुनय धोरणाच्या विशेष संदर्भासह सांगा.

३ ब. अटलांटिक सनदेतील आठ मुख्य ध्येये व उद्दिष्टै स्पष्ट करा. तसेच अटलांटिक सनदेचे महत्व काय होते ते सांगा?

३ क. संयुक्त राष्ट्रसंघाची मुख्य अंगे व त्यांचे कार्य यांची चर्चा करा.

४. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा.

४ अ. चीनमधील १९११च्या राज्यक्रांती पर्यंतचा डॉ. सन यत सेन यांच्या राजकिय कारकिर्दीचा मागोवा घ्या.

४ ब. महात्मा गांधींच्या 'सत्याग्रह' तत्वज्ञानाचा भारतीय राष्ट्रीय चळवळीवर कसा प्रभाव पडला होता?

४ क. डॉ. सुकार्णो यांचे इंडोनेशियाच्या स्वतंत्रता चळवळीतील योगदानाचे मुल्यांकन करा.

५. खालीलपैकी **कोणत्याही दोहों**वर टिपा लिहा :

५ अ. तुर्कस्तानाच्या केमाल पाशाच्या राजकीय सुधारणा.

५ ब. फॉसिस्टवादाची मुख्य वैशिष्ट्ये.

५ क. दुसऱ्या महायुध्दाचे परिणाम.

५ ड. डॉ. सन यत सेन आणि कोमिंगतांग पक्ष.

(समय: 3 घंटे) (अंक: 100)

सूचना: १) अंतिम प्रश्न अनिवार्य है।
२) दायीं और के अंक गुण दर्शाते हैं।

प्रश्न १ जनसंचार माध्यम का अर्थ बताते हुए उसके स्वरूप पर प्रकाश डालिए। २०

अथवा

मुद्रित माध्यमों का सामान्य परिचय दीजिए।

प्रश्न २ जनसंचार माध्यम के रूप में रेडियो एवं सिनेमा की उपयोगिता स्पष्ट कीजिए। २०

अथवा

जनसंचार माध्यम के रूप में दूरदर्शन एवं मोबाइल की उपयोगिता स्पष्ट कीजिए।

प्रश्न ३ रेडियोवार्ता लेखन के माध्यम से जनसंचार के माध्यमोपयोगी लेखन पर प्रकाश डालिए। २०

अथवा

जनसंचार माध्यम के रूप में समाचार पत्र की भाषा पर प्रकाश डालिए।

प्रश्न ४ संविधान के मौलिक अधिकारों पर चर्चा कीजिए। २०

अथवा

सूचना का अधिकार पर प्रकाश डालते हुए उसके महत्व को समझाइए।

प्रश्न ५ अ 'गिर अभयारण्य में मृत पाए गए 20 शेर' पर समाचार लेखन कीजिए। १०

अथवा

'पृथ्वी शॉ' क्रिकेट खिलाड़ी पर खेल समाचार लेखन कीजिए।

प्रश्न ५ आ निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर टिप्पणी लिखिए। १०

इंटरनेट की उपयोगिता।

अथवा

रेडियो वार्ता।

****

D6C0C3D6EA1CBB27D79F183B38C17F14

Q.P. Code : 34491

[समय: तीन घंटे] [कुलांक:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. प्रत्येक प्रश्न के अंक दायीं और टंकित हैं |
२. प्रश्न क्रमांक पाँच अनिवार्य है |

प्र. १ जनसंचार माध्यम को परिभाषित करते हुए उसके अर्थ व स्वरुप पर प्रकाश डालिये | **(२०)**

अथवा

मुद्रित जनसंचार माध्यम के विविध रूपों का सविस्तर परिचय दीजिए |

प्र. २ जनसंचार माध्यम के रूप में समाचार पत्र व सिनेमा के विकास पर प्रकाश डालते हुए उनकी उपयोगिता को समझाइए | **(२०)**

अथवा

जनसंचार माध्यम के रूप में रेडियो व दूरदर्शन के विकास पर प्रकाश डालते हुए उनकी उपयोगिता को समझाइए |

प्र. ३ जनसंचार माध्यम के रूप में रेडियो की भाषा के विविध पक्षों को स्पष्ट कीजिए | **(२०)**

अथवा

जनसंचार माध्यम के रूप में इंटरनेट व मोबाईल पर प्रयोग की जानेवाली हिंदी के रूप व् वैशिष्ट्य पर प्रकाश डालिये |

प्र. ४ संविधान में दिये गए मौलिक अधिकारों को स्पष्ट करते हुए उनके महत्त्व पर प्रकाश डालिये | **(२०)**

अथवा

'सूचना का अधिकार' पर प्रकाश डालते हुए उसके महत्व को स्पष्ट कीजिए |

प्र. ५ अ) मुंबई मैराथन की सफलता को लेकर समाचार लिखिये | **(१०)**

अथवा

बढ़ी हुई फ़ीस को वापस लेने के लिए विद्यार्थियों द्वारा मुंबई में किये गये आंदोलन पर समाचार लिखिये |

प्र. ५ आ) स्वच्छता आंदोलन पर रेडियो वार्ता लिखिये | **(१०)**

अथवा

पर्यावरण विनाश पर फीचर तैयार कीजिए |

****

समय : ३ घंटे **अंक : १००**

सूचना: सभी प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

प्रश्न १. निम्नलिखित अवतरणों की सन्दर्भ सहित व्याख्या कीजिए। **२७**

अ) '' **यहाँ** जितने लोग हैं, उनमें से मैं सबसे ज्यादा खुबसुरत हूँ। मेरे नाच की प्रशंसा सारी दुनिया करती हैं, इसलिए मुझे सबसे **ऊँचा** पद मिलना चाहिए ।

अथवा

'धन ही संसार की सबसे **बड़ी** चीज है। यह जिसके पास होता है, उसके सभी मित्र होते हैं, धनवान ही सबसे **बड़ा** पंडित माना जाता है। संसार में ऐसी कोई भी चीज नहीं जो धन से नहीं प्राप्त की जा सके।'

आ) ''पानी का काम प्रेम का है, पुण्य का काम है, इसमें आमृत जैसा मीठा पानी ही पिलाना है, तभी आमृत जैसा सरोवर बनेगा।''

अथवा

''सबका मेल तीर्थ है, जो तीर्थ न जा सके वे, अपने यहाँ तालाब बचाकर पुण्य ले सकते हैं। तालाब बनानेवाला पुण्यात्मा है, महात्मा है। जो तालाब बचाए उसकी भी उतनी ही मान्यता मानी गई है।''

इ) ''अरे हम तलवार , धनुष्य बाण , वज्र की बात कर रहे हैं वीणा नुपुर की नहीं । मेरा यह पुत्र तो पुरुष के वेष मे स्त्री है। स्त्री!''

अथवा

''तुम्हारा साथ न छूट जाये, इस भय से सत्ता की **दौड़** में मैं तुम्हारे पीछे–पीछे भागती रही । अब और मुझसे नही भागा जायेगा ।''

प्रश्न २) निम्नलिखित दीर्घोत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए। **३६**

क) 'जंगल तंत्रम्' उपन्यास में वर्णित समस्याओं पर प्रकाश डालिए।

अथवा

''जंगल तंत्रम्'' उपन्यास में समकालीन भारतीय राजनीतिक–यथार्थ पर कैसे प्रकाश डाला गया है?

ख) 'पाल के किनारे रखा इतिहास' निबंध में मिश्रजी ने हजारो वर्षा से चली आयी तालाब–संस्कृति पर किस प्रकार प्रकाश डाला है?

अथवा

'आज भी खरे हैं तालाब' निबंध में तालाबों की आवश्यकता कैसे प्रतिपादित की गई है?

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CAF304AB

ग) नाटक के तत्वों के आधार पर 'कथा एक कंस की' नाटक की समीक्षा कीजिए।

अथवा

''कथा एक कंस की' नाटक में मनुष्य की अच्छी और बुरी प्रवृत्तियों का मनोवैज्ञानिक चित्रण किया गया है,'' इस विधान की पुष्टि कीजिए।

प्रश्न ३) निम्नलिखित में से किसी एक सामान्य प्रश्न का उत्तर लिखिए। १२

'जंगल तंत्रम्' उपन्यास के आधार पर मोर वर्ग अर्थात् अफसर वर्ग की स्वार्थपरकता पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

'संसार सागर के नायक' निबंध का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए।

अथवा

'कथा एक कंस की' नाटक की कथावस्तु अपने शब्दों में लिखिए।

प्रश्न ४) निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए। १५

च) जंगल तंत्रम्' उपन्यास का सारांश।

अथवा

'जंगल तंत्रम्' का नाग।

छ) तालाबों की आवश्यकता।

अथवा

'आज भी खरे हैं तालाब' निबंध का संदेश।

ज) स्वाति और अस्ति की तुलना।

अथवा

जरासंध का व्यक्तित्व।

प्रश्न ५) निम्नलिखित अतिलघुत्तरी वस्तुनिष्ठ प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए। १०

१) 'जंगल तंत्रम्' किस विधा में लिखी गई रचना हैं?
२) 'जंगल तंत्रम्' मे मोर किसका प्रतीक है?
३) 'जंगल तंत्रम्' कब प्रकाशित हुआ?
४) 'जंगल तंत्रम्' के आम चुनाव में किसकी जीत होती है?
५) पानी कौन-सी दिशा से आता हैं?
६) घटोइया देवता क्या करते हैं?
७) पाल के किनारे क्या रखा है?
८) कंस किसके मामा हैं?
९) प्रद्योत किसके सेनापति थे?
१०) अस्ति किस देश की राजकुमारी थी?

.....

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CAF304AB

(समय : ३ घंटे) (कुल अंक : १००)

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य है |

प्र. १ निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए | २७

क) "जिस तरह झाड़ू से गंदगी दूर की जाती है, उसी तरह तू अपने वोट से उन सबका सफाया कर सकता है - जो तेरे दुश्मन हैं।"

अथवा

"यहाँ कुछ लोग ऐसे हैं, जो अपनी थैलियाँ भरने के लिए कुछ भी कर सकते हैं। वे अपने भाइयों का खून तक पी सकते हैं। नतीजा यह है कि जंगल की दौलत एक ही वर्ग के लोगों के पास जमा होती जा रही है।"

ख) "पानी का काम प्रेम का काम है, पुण्य का काम है, इसमें अमृत जैसा मीठा पानी ही पिलाना है, तभी अमृत जैसा सरोवर बनेगा।"

अथवा

"पर आँखों की यह चमक ज्यादा देर तक नहीं टिक पाती | कूडन को लगता है कि देर – सबेर राजा तक यह बात पहुँच ही जाएगी और तब पारस छिन जायगा | तो क्या यह ज्यादा अच्छा नहीं होगा कि वे खुद जाकर राजा को सब कुछ बता दें |"

ग) "सत्ता के शिखर पर हम बिलकुल अकेले हैं। कोई भी ऐसा नहीं जिस पर विश्वास कर सकें। सब सत्ता, अधिकार, धन के लालच में हमारे अपने बने हैं। हम चाहते हैं तुम हमारी सहायता करो।"

अथवा

"देश के अच्छे-से-अच्छे वैद्यों से इनकी वाणी का उपचार हो, जिससे वे हमारे आगे घुटने टेककर, गिड़गिड़ाकर अपने जीवन के लिए क्षमा-याचना करें – उसी वाणी से, जिससे हमारा उपहास किया था।"

प्र. २ निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए | ३६

च) 'जंगल तंत्रम' उपन्यास के कथानक को अपने शब्दों में लिखिए।

अथवा

'जंगल तंत्रम' उपन्यास में समकालीन राजनीतिक परिवेश का यथार्थ चित्रण हुआ है, स्पष्ट कीजिए।

छ) 'आज भी खरे हैं तालाब' निबंध के आधार पर तालाबों की उपयोगिता को समझाइए।

अथवा

'संसार सागर के नायक' निबंध के आधार पर तालाब निर्माण में गजधर के योगदान पर प्रकाश डालिए।

ज) 'कथा एक कंस की' नाटक का कंस पौराणिक पात्र होते हुए भी आज के सत्ताधारी वर्ग का प्रतिनिधित्व करता है, स्पष्ट कीजिए।

अथवा

'कथा एक कंस की' नाटक के कथ्य पर प्रकाश डालिए।

09EFD9EAF7A4910B5682FBF3BEB0E7A1

प्र. ३ निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए। १२

त) 'जंगल तंत्रम' उपन्यास की प्रतिकात्मकता को सोदाहरण समझाइए।

थ)'तालाब बाँधता धरम सुभाव' निबंध के आधार पर तालाबों के सांस्कृतिक महत्व को रेखांकित कीजिए।

द) 'कथा एक कंस की' नाटक में स्वाति और कंस का प्रेम किस प्रकार चित्रित हुआ है?

प्र. ४ निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए - १५

प) 'जंगल तंत्रम' उपन्यास का नाग।

अथवा

'जंगल तंत्रम' उपन्यास का मोर।

फ) 'नींव से शिखर तक' निबंध में वर्णित तालाब बनाने का विवरण।

अथवा

'संसार सागर के नायक' निबंध की जसमा ओढ़न।

ब) 'कथा एक कंस की' नाटक का उग्रसेन।

अथवा

'कथा एक कंस की' नाटक की स्वाति।

प्र. ५ निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए। १०

१) 'जंगल तंत्रम' उपन्यास के लेखक का नाम लिखिए।

२) नाग किसके गले का हार बना?

३) सिंह किसे नाचने को कहता है?

४) जंगलपति किसे बनाया जाता है?

५) बुढागर में कौन-सा तालाब है?

६) गजधर कौन थे?

७) अंग्रेजों के आने के पहले दिल्ली में कितने तालाब थे?

८) स्वाति को किसके साथ विवाह करने के लिए कहा जाता है?

९) अस्ति के पति का नाम लिखिए।

१०) 'कथा एक कंस की' नाटक के नाटककार का नाम लिखिए।

09EFD9EAF7A4910B5682FBF3BEB0E7A1

(3 Hours) **[Total Marks: 100]**

N.B.: (1) All questions are compulsory and carry equal marks.
(2) Use of map stencil is allowed.
(3) Draw the sketches and diagrams where necessary.
(4) Figures to the right indicate full marks.
(5) Attach the graph paper to the answer books

1. A. Study the given thematic map and answer the following questions.

(Refer the attached thematic map to attempt the following questions)

i) What is the theme of given map? (1)

ii) Which technique is used show data in the thematic map? (1)

iii) State the name of any one area having laterite soil in India. (1)

iv) State the name of any one area having alluvial soil in India. (1)

v) State the name of any one area having red soil in India. (1)

vi) State the name of any one area having black soil in India. (1)

vii) Which type of soil found in Jammu and Kashmir? (1)

viii) State the types of soils observed in west and east coast of India. (2)

ix) What is the source of the map? (1)

(B) Construct Simple Bar Graph with the help of following data and give brief description of it. (10)

India: Livestock Development (1995-2003)

Years	Cattle (million)
1995	204
1997	200
1999	180
2001	195
2003	190

2. Explain the Approaches of Agriculture Geography. (20)

OR

a) Define Agriculture Geography and explain the nature of agriculture geography. (10)

b) Explain the export of agricultural products of India. (10)

3. Discuss the problem associated with agriculture in India. (20)

OR

a) Explain the Intensive subsistence and shifting agriculture in India. (10)

b) Explain the major food crops in India. (10)

4. Describe needs and measures for sustainable agriculture in India. (20)

OR

a) Explain the agriculture in drought prone region (10)

b) Describe watershed management in drought prone region. (10)

5. Explain the concept of Poly house Agriculture and Agro-tourism in India. (20)

OR

Write short notes

a) Agro Forestry in India. (10)

b) Development of White Revolution. (10)

(मराठी रुपांतर)

(३ तास) **[एकूण गुण: १००]**

सूचना: (१) सर्व प्रश्न आवश्यक असून प्रत्येकास समान गुण आहेत.

(२) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(३) आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

(४) उत्तरपत्रिके सोबत आलेख जोडा.

(५) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. अ) तुम्हास दिलेल्या उद्देशात्मक नकाशाचा काळजीपूर्वक अभ्यास करून खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (प्रश्न पत्रीकेसोबत जोडलेल्या उद्देशात्मक नकाशाचा संदर्भ घ्या.)

१) नकाशाचा उद्देश सांगा. (१)

२) नकाशात माहिती दर्शविण्यासाठी कोणते तंत्र वापरण्यात आलेले आहे? (१)

३) भारतातील जांभी मृदा(Laterite soil) असलेल्या कोणत्याही एका क्षेत्राचे नाव सांगा. (१)

४) भारतातील गाळाची मृदा (Alluvial soil)असलेल्या कोणत्याही एका क्षेत्राचे नाव सांगा. (१)

५) भारतातील लाल मृदा (Red soil) असलेल्या कोणत्याही एका क्षेत्राचे नाव सांगा. (१)

६) भारतातील रेगुर मृदा (Black soil)असलेल्या कोणत्याही एका क्षेत्राचे नाव सांगा. (१)

७) जम्मू आणि काश्मीर राज्यात आढळणाऱ्या मृदेचे नाव लिहा. (१)

८) भारतातील पश्चिम व पूर्व किनारपट्टीवर आढळणाऱ्या मृदांची नावे लिहा. (२)

९) नकाशाचा स्रोत सांगा. (१)

ब) खाली दिलेल्या आकडेवारीच्या सहाय्याने साधा स्तंभालेख काढा व अन्वयार्थ लिहा. (१०)

भारतातील पशुधन विकास (१९९५-२००३)

वर्ष	गायी (दशलक्ष)
१९९५	२०४
१९९७	२००
१९९९	१८०
२००१	१९५
२००३	१९०

२. कृषी भूगोलाचे दृष्टीकोन (अभ्यास पद्धती) सविस्तर स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ) कृषी भूगोलाची संज्ञा सांगून कृषी भूगोलाचे स्वरूप स्पष्ट करा (१०)

ब) भारतातील कृषी उत्पादनांची निर्यात स्पष्ट करा. (१०)

३. भारतातील शेती संदर्भातील समस्यांची चर्चा करा. (२०)

किंवा

अ) भारतातील सखोल उदरनिर्वाहक शेती व स्थलांतरित शेती विषद करा. (१०)

ब) भारतातील प्रमुख खाद्य पिके स्पष्ट करा. (१०)

४. भारतातील शाश्वत शेतीची गरज व शाश्वत शेतीसाठीच्या उपाययोजना स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ) भारतातील दुष्काळ प्रवण क्षेत्रातील शेती (१०)

ब) भारतातील दुष्काळ प्रवण क्षेत्रातील पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन (१०)

५. भारतातील पॉली हाउस शेती व कृषी पर्यटन या संकल्पना स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

टीपा लिहा.

अ) भारतातील वनशेती (Agro Forestry) (१०)

ब) भारतातील धवल क्रांतीचा विकास (Agro Tourism). (१०)

324A4727E71F489826D8102B084F0D1B

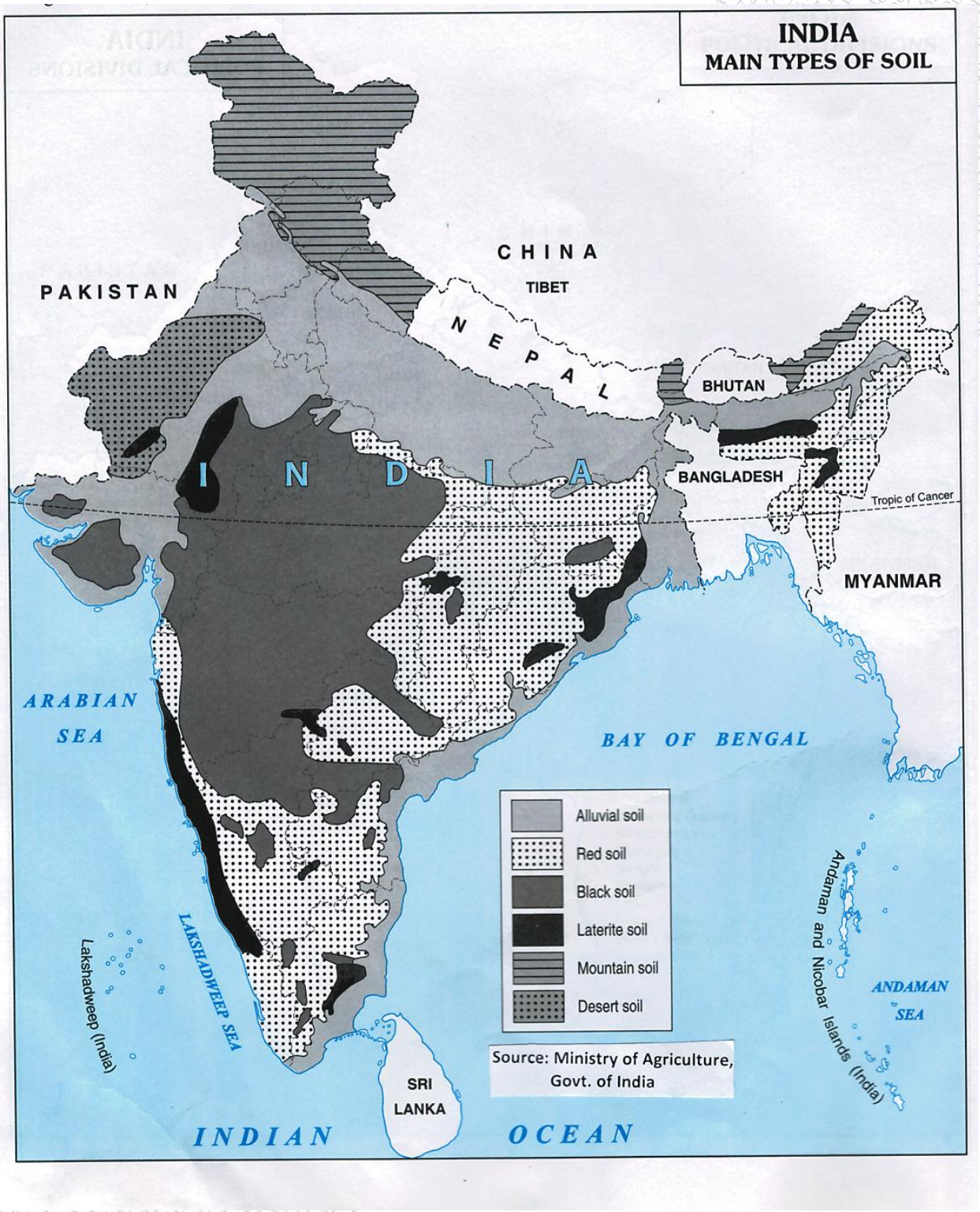

324A4727E71F489826D8102B084F0D1B

Q. P. Code: 52061

[Time: Three Hours] **[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:
1. All questions are compulsory and carry equal marks.
2. Draw maps, sketches and diagrams wherever necessary.
3. Use of map stencil is allowed.
4. Student can use appropriate colors wherever necessary.
5. Attach Appendix to answer book.

Q. 1 A) Mark and Name the following feature at the appropriate places in the outline map of the world (Appendix I) **(10)**

1) Red Sea
2) Mediterranean Sea
3) Caribbean Sea
4) Sumatra Island
5) Greenland
6) Labrador current
7) California current
8) Mariana Trench
9) Mid Atlantic Ridge
10) Arctic Ocean.

B) Draw the following symbols or abbreviation related to navigation charts. **(05)**

1) Sandy Shore
2) Fishing Harbor
3) Light House
4) International Maritime Boundary
5) Camping Site

C) Read the Hydrographic map and answer the related questions (Appendix - 2) **(05)**

1) What is the title of the given hydrographic map?
2) Write the scale of the given hydrographic map.
3) Name the port found in the given hydrographic map.
4) What types of plants observed along the creek?
5) Name anyone settlement found in the given hydrographic map.

Q. 2 Define oceanography .Describe the nature and scope of oceanography. **(20)**

OR

a) Explain the characteristics of Indian and Pacific Ocean. **(10)**
b) Discuss the branches of oceanography. **(10)**

Q. 3 Describe the ocean floor characteristic of Pacific and Atlantic Ocean.` **(20)**

OR

a) Write a note on ocean temperature. **(10)**
b) Explain the factors affecting salinity of ocean water. **(10)**

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CA0AE270

Q. P. Code: 52061

Q. 4 Describe the ocean currents of Indian Ocean and Atlantic Ocean. **(20)**

OR

a) Explain the effects of Tsunami. **(10)**
b) Discuss the types of tides. **(10)**

Q. 5 Explain the causes and effects of Marine pollution. **(20)**

OR

a) Discuss the types of coral reefs **(10)**
b) Explain the impact of climate change on ocean. **(10)**

****

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CA0AE270

Q. P. Code: 52061

[वेळ: तीन तास] [गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत आणि सर्वांना समान गुणअ आहेत.
२. आवश्यक तेथे नकाशे, आराखडे व आकृत्या काढा.
३. नकाशा स्टेनसिल वापरण्यास परवानगी आहे.
४. आवश्यक तेथे विद्यार्थी रंगाचा वापर करू शकतात.
५. परिशिष्ठ मुख्य उत्तर पत्रिकेस जोडा.

प्र. १ अ) जगाच्या नकाशा आराखडयात खालील घटक योग्य ठिकाणी दाखवा आणि नावे लिहा. (परिशिष्ठ I) (१०)

१) तांबडा समुद्र
२) भूमध्य समुद्र
३) कॅरिबिअन समुद्र
४) सुमात्रा द्वीप
५) ग्रीनलँड
६) लँब्राडोर सागरी प्रवाह
७) कॅलिफोर्निया सागरी प्रवाह
८) मारियाना गर्ता
९) मध्य अटलांटिक रिज
१०) आर्क्टिक महासागर

ब) सागरी वाहतूक नकाशा संबंधित चिन्हे, खुणा आणि संक्षिप्त रूप लिहा. (०५)

१) वालुकामय किनारा
२) मासेमारीचे बंदर
३) दीपगृह
४) आंतरराष्ट्रीय सागरी सीमा
५) छावणी तळ

क) दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशाचे वाचन करून संबंधित प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (परिशिष्ठ २) (०५)

१) दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशाचे शीर्षक काय आहे.
२) दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशाचे प्रमाण लिहा.
३) दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशात दिसणाऱ्या बंदराचे नाव लिहा.
४) खाडी जवळ कोणत्या प्रकारच्या वनस्पती दिसून येत आहेत?
५) दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशातील कोणत्याही एका वस्तीचे नाव सांगा.

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CA0AE270

Q. P. Code: 52061

प्र. २ सागर शास्त्राची व्याख्या लिहा. सागर शास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती वर्णन करा. (२०)

किंवा

अ) हिंदी आणि प्रशांत महासागराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (१०)

ब) सागर शास्त्राच्या शाखांवर चर्चा करा. (१०)

प्र. ३ प्रशांत आणि अटलांटिक महासागरातील सागरी तळरचनेची वैशिष्ट्ये वर्णन करा. (२०)

किंवा

अ) सागर जलाच्या तापमानावर टीप लिहा. (१०)

ब) सागर जलाच्या क्षारतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ४ हिंदी महासागर आणि अटलांटिक महासागरातील सागरी प्रवाह वर्णन करा. (२०)

किंवा

अ) त्सुनामीचे परिणाम स्पष्ट करा. (१०)

ब) भरती-ओहटीचे प्रकार वर्णन करा. (१०)

प्र. ५ सागरी प्रदूषणाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ) प्रवाळ खडकांच्या प्रकारावर चर्चा करा. (१०)

ब) हवामान बदलाचा महासागरावरील परिणाम विशद करा. (१०)

****

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CA0AE270

Q. P. Code: 52061

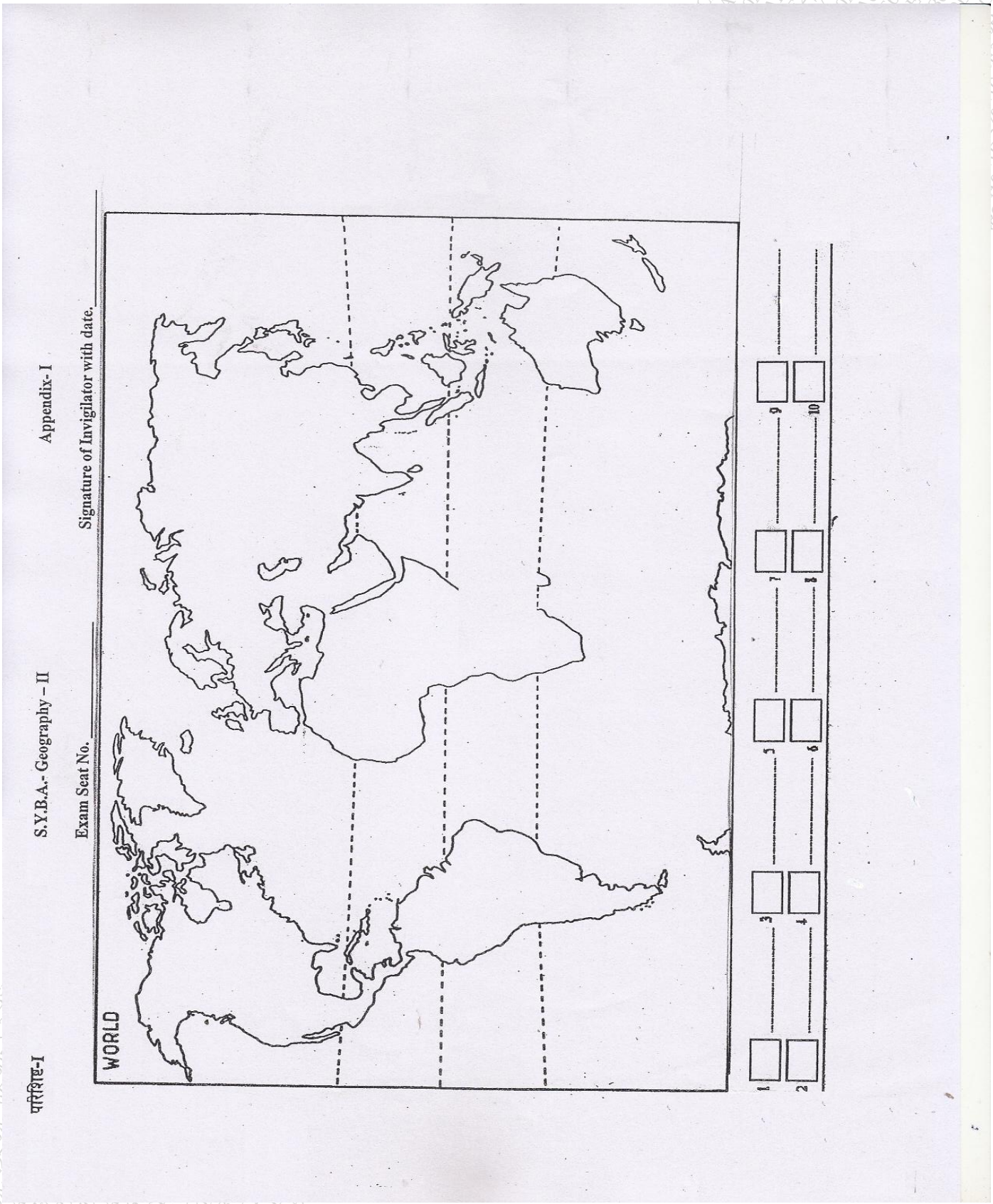

(Appendix-1)

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CA0AE270

Q. P. Code: 52061

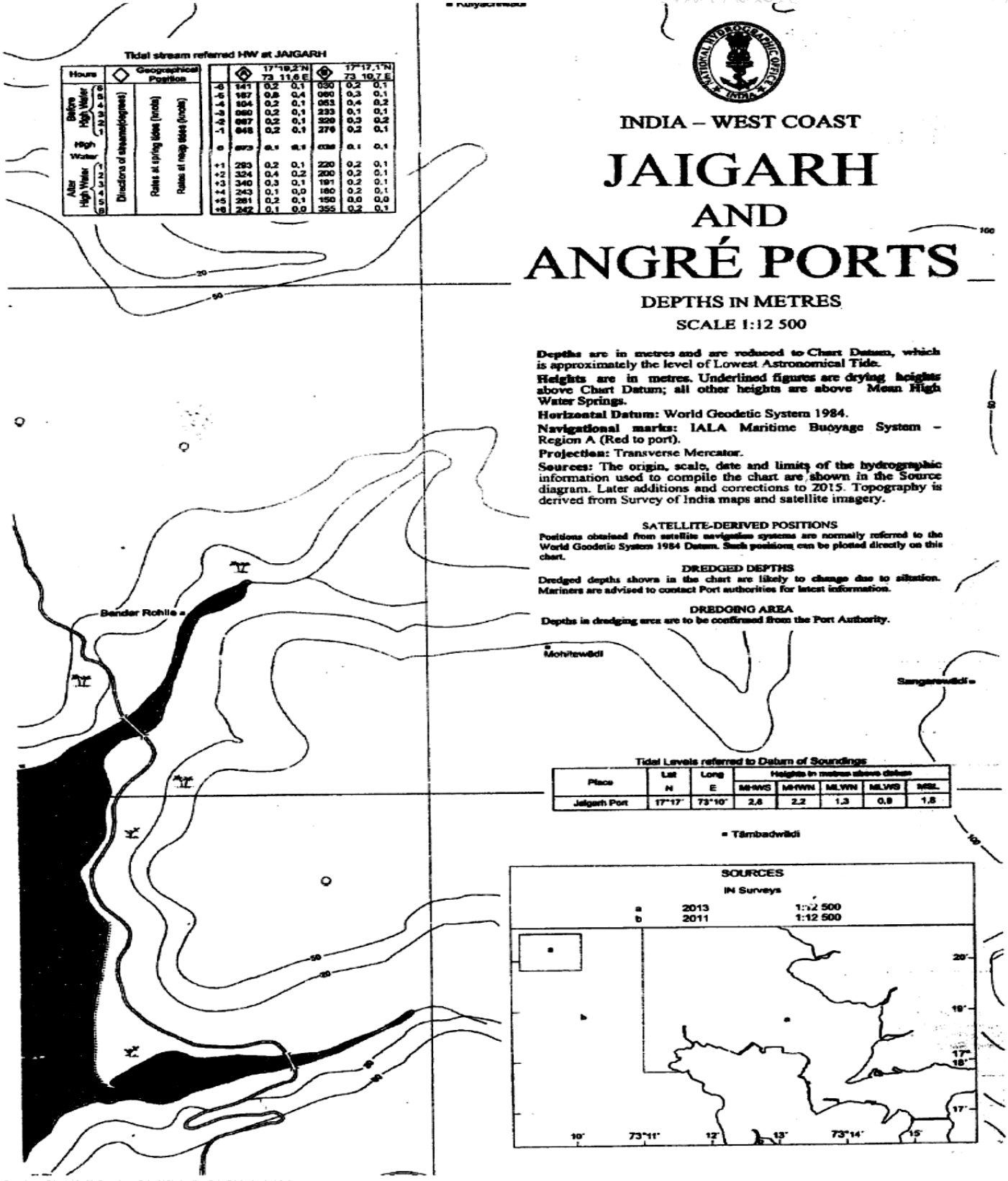

(Appendix-2)

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CA0AE270

Q. P. Code: 34266

(2 ½ hours) Total marks: 75

N. B. (1) All questions are compulsory
(2) All questions have internal choice
(3) Figures to the right indicate full marks.

1) A. Explain the following concepts: **(any five)** (15)
1. Product liability
2. *Locus Standi*
3. Polluter Pays Principle
4. Remote sensing
5. Lateral thinking
6. Verbal Ability
7. Synthetic food
8. Eco-centrism

OR

B Write a comprehensive note on the Foundation Course (Semester IV) project submitted by you.

2) A. Explain in detail, the various features of Consumer Protection Act, 1986. (15)

OR

B. Discuss the features of the RTI Act, 2005.

3) A. Comment on the various approaches to understanding ecology. (15)

OR

B. Discuss the various goals of sustainable development as adopted in the UN Sustainable Development Summit, 2015.

4) A. Comment on the various applications of biotechnology in agriculture. (15)

OR

B. Discuss India's achievements in the field of satellite technology.

5) A. Discuss the format of any three competitive exams conducted for entry into jobs. (15)

OR

B. Discuss any three different theories of motivation.

****

AE4C504051467C9A6FE7FD6F669A4288

Q. P. Code: 34266

वेळ: २ तास ३० मिनिटे गुण:७५

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न.१ अ) खालील संकल्पना स्पष्ट करा.**(कोणत्याही पाच)** १५

१. उत्पादन उत्तरदायित्व
२. उपस्थानाधिकार
३. प्रदुषकाने भरपाई देणे तत्व
४. दूर संवेदन
५. सर्वांगीण विचार
६. शाब्दिक क्षमता
७. कृत्रिम आहार
८. निसर्गकेंद्रित दृष्टीकोण

किंवा

ब. पायाभूत अभ्यासक्रम (सत्र-४) साठी तुम्ही सादर केलेल्या प्रकल्पावर व्यापक टीप लिहा. १५

२.अ) ग्राहक संरक्षण कायदा,१९८६ ची विविध वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा. १५

किंवा

ब. माहितीचा अधिकार कायदा,२००५ च्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

३.अ) परिस्थितीकीशास्त्राच्या आकलनासाठीच्या विविध दृष्टीकोणावर टिपण्णी करा. १५

किंवा

संयुक्त राष्ट्रसंघ शाश्वत विकास शिखर परिषद,२०१५ मध्ये शाश्वत विकासासाठी स्वीकारलेल्या शाश्वत विकासाच्या विविध उद्देशांची चर्चा करा.

४.अ) जैवतंत्रज्ञानाच्या कृषीमधील विविध उपयोगांवर टिपण्णी करा. १५

किंवा

ब) अंतराळ तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रातील भारताच्या कामगिरीची चर्चा करा.

५.अ)नोकरीत प्रवेश मिळविण्यासाठीच्या कोणत्याही तीन स्पर्धात्मक परीक्षेच्या स्वरुपाची चर्चा करा. १५

किंवा

ब) अभिप्रेरणेच्या वेगवेगळ्या कोणत्याही तीन सिद्धांतांची चर्चा करा.

****

AE4C504051467C9A6FE7FD6F669A4288

[Time: Three Hours] **[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.

Q. 1 Write short notes on **any two** of the following **(20)**

i. Features of Confessional Poetry.
ii. American Dream
iii. Expressionism in American Drama
iv. Concerns of Twentieth Century African-American Poetry

Q. 2 A) i) Consider Arthur Miller's *Death of a Salesman* as a realistic play. **(20)**

OR

ii) Willy Loman in *Death of a Salesman* is a modern tragic hero. Elucidate the statement.

OR

B) i) Comment on the major themes in *Blues for Mr. Charlie.*

OR

ii) Write an essay on the symbols used in *Blues for Mr. Charlie.*

Q. 3 i) Consider Langston Hughes as a representative African American poet with special reference to his poems you have studied. **(20)**

OR

ii) Write an essay on the confessional tone in Sylvia Plath's poem, "Tulips".

Q. 4 A) Write short notes on any **two** of the following: **(20)**

i. Symbols used in *Death of a Salesman*
ii. Theme of delusion in *Death of a Salesman*
iii. Women in *Death of a Salesman*
iv. The ending of the play, *Death of a Salesman*

OR

B) Write short notes on any **two** of the following

i. Significance of the title, *Blues for Mr. Charlie*
ii. Richard Henry
iii. Violence in the play, *Blues for Mr. Charlie*
iv. The structure of *Blues for Mr. Charlie*

Q. 5 Write short notes on any **two** of the following: **(20)**

i. Sylvia Plath's “I'm Vertical”
ii. Dialect and tone in “Mother to Son”
iii. Symbols used in Sylvia Plath's “Tulips”
iv. “Democracy” by Langston Hughes

36A2804E42D44F686942D9B8DD0109D1

[Time: Three Hours] **[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.

Q. 1 Write short notes on **any two** of the following **(20)**

i. Development of Twentieth Century African-American Poetry
ii. Expressionism in American Drama
iii. Characteristic features of Confessional Poetry
iv. Significance of Off Broadway Theatre

Q. 2 A) i) Arthur Miller's hero in *Death of a Salesman* exemplifies the illusion of the American Dream. Discuss. **(20)**

OR

ii) Discuss the theme of conflict between father and son in Arthur Miller's *Death of a Salesman*

OR

B) i) Comment on the social and ethnic tensions in James Baldwin's *Blues for Mr. Charlie.*

OR

ii) Examine the violence and power play depicted in Baldwin's *Blues for Mr. Charlie*

Q. 3 i) Langston Hughes recorded the nuances of Black life and its frustrations in his poems. Elucidate the statement with reference to the poems prescribed for study. **(20)**

OR

ii) Sylvia Plath's poems explore the themes of identity crisis and mental anguish. Discuss with reference to the prescribed poems

Q. 4 A) Write short notes on any **two** of the following: **(20)**

i. Symbols in *Death of a Salesman*
ii. Happy Loman
iii. Structure of the play, *Death of a Salesman*
iv. Relationship between Willy and his boss

OR

B) Write short notes on any **two** of the following

i. Flashback in *Blues for Mr. Charlie*
ii. Parnell James
iii. Meridian Henry
iv. Setting of *Blues for Mr. Charlie*

Q. 5 Write short notes on any **two** of the following: **(20)**

i. Use of colours in "Tulips"
ii. Images in "Mother to Son"
iii. Nature in "I'm Vertical"
iv. Hughes' "Democracy"

324A4727E71F489826D8102B0848A6DD

[Time: Three Hours] **[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.

Q. 1 Write short notes on **any two** of the following **(20)**

i. Development of Twentieth Century African-American Poetry
ii. Expressionism in American Drama
iii. Characteristic features of Confessional Poetry
iv. Significance of Off Broadway Theatre

Q. 2 A) i) Arthur Miller's hero in *Death of a Salesman* exemplifies the illusion of the American Dream. Discuss. **(20)**

OR

ii) Discuss the theme of conflict between father and son in Arthur Miller's *Death of a Salesman*

OR

B) i) Comment on the social and ethnic tensions in James Baldwin's *Blues for Mr. Charlie.*

OR

ii) Examine the violence and power play depicted in Baldwin's *Blues for Mr. Charlie*

Q. 3 i) Langston Hughes recorded the nuances of Black life and its frustrations in his poems. Elucidate the statement with reference to the poems prescribed for study. **(20)**

OR

ii) Sylvia Plath's poems explore the themes of identity crisis and mental anguish. Discuss with reference to the prescribed poems

Q. 4 A) Write short notes on any **two** of the following: **(20)**

i. Symbols in *Death of a Salesman*
ii. Happy Loman
iii. Structure of the play, *Death of a Salesman*
iv. Relationship between Willy and his boss

OR

B) Write short notes on any **two** of the following

i. Flashback in *Blues for Mr. Charlie*
ii. Parnell James
iii. Meridian Henry
iv. Setting of *Blues for Mr. Charlie*

Q. 5 Write short notes on any **two** of the following: **(20)**

i. Use of colours in "Tulips"
ii. Images in "Mother to Son"
iii. Nature in "I'm Vertical"
iv. Hughes' "Democracy"

324A4727E71F489826D8102B0848A6DD

3 Hours **100 Marks**

N.B.: Please check whether you have the correct question paper.
All five questions are compulsory.
Figures to the right indicate maximum marks for each question.

Q.1 a) What suggestions does Tendulkar give to playwrights in his essay, "Characterization and Structure: Two Essentials for a Playwright?" **20**

OR

b) Comment on Makarand Paranjape's views about the impact of Nationalism on Indian Poetry in English as evidenced in his work, "Introductory Essay to Indian Poetry in English".

OR

c) Write short notes on **any two** of the following:

i) Rajeswari Sunder Rajan's views on the state of English Literary Studies

ii) Makarand Paranjape's comments on Aurobindo Ghosh

iii) Tendulkar's opinion on the importance of dialogue in drama

iv) Dangle's comments on Annabhau Sathe's contribution to Dalit literature

Q.2 A. i) Discuss the portrayal of the young girls in the play, 'Halfway House'. What message does this give about the status of women in the play**?** **20**

OR

ii) Does the play 'Halfway House' reflect the use of the Theatre of the Absurd tradition from European drama? If so, in what way does it reflect this theatrical form?

OR

Q.2 B i) Discuss how the play, 'Harvest', details the legal, economic, ethical and social implications of organ donation from the Third World to the First.

Q. P. Code: 52629

A66E30BC2B5FAE2A68AF4C48CAEC39FB

OR

ii) Analyse the role of Ginni as the ultimate controller-consumer of the East by the West in the play, 'Harvest'.

Q.3 A i) Discuss how Meena Kandasamy vividly compares the birds and human beings in her poem, 'The Flight of the Birds'. **20**

OR

ii) Comment upon the symbolic significance of Bombay in Dilip Chitre's, 'Ode to Bombay'.

Q.4 A) Write short notes on **any two:** **20**

i) The Character of Savitri in 'Halfway House'

ii) Repetitiveness in the play, 'Halfway House'

iii) Conversation between Juneja and Savitri in Act 2 of 'Halfway House'

iv) Kinni

OR

B) Write short notes on **any two:**

i) Role of Maa in the play, 'Harvest'

ii) Title of the play, 'Harvest'

iii) Significance of Language and Imagery in 'Harvest'

iv) Om Prakash

Q.5) Write short notes on **any two:** **20**

i) Mahapatra's use of Imagery in 'Freedom'

ii) Poet's message in 'Ekalavyan'

iii) Themes of 'Hunger'

iv) Depiction of nature in "Map-Maker"

****

Q.P. Code :31658

3 Hours **100 Marks**

N.B.: Please check whether you have the correct question paper.
All five questions are compulsory.
Figures to the right indicate maximum marks for each question.

1.A.Write an essay on the two essentials for a playwright as illustrated by Tendulkar in his essay.**20**

OR

B. Discuss Makarand Paranjape's views on the impact of nationalism on Indian Poetry in English as evidenced in his essay prescribed for study.

OR

C. Write short notes on **any two** of the following:
(i) Dangle's views on the challenges facing Dalit Literature
(ii) Paranjape's opinion on Indian Poetry in English from 1900 to 1950
(iii) Sunder Rajan's perspective on the problems faced by syllabus design committees working on English Studies in India
(iv) Tendulkar's comments on dialogue in drama.

2. A (i) Comment on *Halfway House* as a play that deals with the theme of declining urban middle class values. **20**

OR

(ii) Write an essay on the character of Savitri in *Halfway House*.

OR

2. B (i) Is *Harvest* a typically dystopian play of the modern age? Discuss.

OR

(ii)How does Manjula Padmanabhan's depiction of the male charactersdiffer from that of her female characters in the play *Harvest*.

3. A. Trace the change in Mahapatra's attitude from 'Hunger' to 'Freedom'. **20**

OR

B. Critically evaluate DilipChitre as a modernist poet with reference to the poems prescribed for study.

61391B77905EC77C9C5251205FEFA89E

4. A. Write short notes on **any two**: **20**

(i) The relevance of the title *Halfway House*

(ii) The ending of the play

(iii) Juneja

(iv) Savitri

OR

4. B Write short notes on **any two**:

(i) The significance of the title *Harvest*

(ii) Jeetu

(iii) The character of Maa

(iv) The ending of *Harvest*

5. Write short notes on **any two** of the following: **20**

(i) The theme of poverty and social injustice in 'Hunger'

(ii) The nature of poetry as evidenced in 'The Flight of Birds'

(iii) Cartographic imagery in 'Map Maker'

(iii) The poet's disillusionment with the idea of his nation in 'Freedom'

****

61391B77905EC77C9C5251205FEFA89E

Q. P. Code: 52244

Time: 3 hours **Total Marks: 100**

Note: 1. **All** questions are **compulsory.**
2. Figures to the right indicate full marks.

Q1. Attempt **ANY TWO** of the following: (20)

A) Explain the demographic features of Maharashtra.
B) What are the causes of regional imbalances in Maharashtra's development?
C) Discuss the role of the government in reducing regional disparities.

Q2. Attempt **ANY TWO** of the following: (20)

A) Explain the present status of Tribal region in Maharashtra.
B) Examine the causes of deprivation in tribal community in Maharashtra.
C) Discuss the measures suggested for the development of tribal areas.

Q3. Attempt **ANY TWO** of the following: (20)

A) Explain the availability of water resources in Maharashtra.
B) Write a note on rural and urban water supply in Maharashtra.
C) Overview the irrigation development in Vidarbha Region.

Q4. Attempt **ANY TWO** of the following: (20)

A) Analyze the Regional disparities in the health sector in Maharashtra.
B) Discuss the recommendations and strategies for the removal of health disparities in Maharashtra.
C) Comment on the road connectivity in Maharashtra.

Q5. Write notes on **ANY TWO** of the following: (20)

A) Background of Maharashtra's Economy.
B) Malnutrition among Tribal children in Maharashtra.
C) Water policy of Government of Maharashtra.
D) Health Care system in Maharashtra.

****

D6C0C3D6EA1CBB27D79F183B38B3D62E

Q. P. Code: 52244

वेळ: ३ तास **एकूण गुण: १००**

सूचना: (१) **सर्व** प्रश्न **अनिवार्य** आहेत.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र १. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा: (२०)

अ) महाराष्ट्रातील लोकसंख्येची वैशिष्टये स्पष्ट करा.

ब) महाराष्ट्राच्या विकासामध्ये प्रादेशिक असमतोलाची कारणे काय आहेत?

क) प्रादेशिक विषमता कमी करण्यामध्ये सरकारच्या भूमिकेची चर्चा करा.

प्र २. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा: (२०)

अ) महाराष्ट्रातील आदिवासी प्रदेशाची वर्तमान स्थिती स्पष्ट करा.

ब) महाराष्ट्रातील आदिवासी समाज सुविधांपासून वंचित असण्याच्या कारणांचे परीक्षण करा.

क) आदिवासी प्रदेशाच्या विकासासाठी सुचविलेल्या उपायांची चर्चा करा.

प्र ३. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा: (२०)

अ) महाराष्ट्रातील जलसंपत्तीची उपलब्धता स्पष्ट करा.

ब) महाराष्ट्रातील ग्रामीण व शहरी भागातील पाणी पुरवठ्यावर टीप लिहा.

क) विदर्भातील सिंचन विकासाचे अवलोकन करा.

प्र ४. **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा: (२०)

अ) महाराष्ट्राच्या आरोग्य क्षेत्रातील प्रादेशिक तफावतींचे विश्लेषण करा.

ब) आरोग्य क्षेत्रातील तफावती दूर करण्यासाठी केलेल्या शिफारशी व धोरणांची चर्चा करा.

क) महाराष्ट्रातील रस्त्यांचे संपर्क जाळे यावर भाष्य करा.

प्र ५. टिपा लिहा (**कोणतेही दोन**): (२०)

अ) महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेची पार्श्वभूमी.

ब) महाराष्ट्रातील आदिवासी बालकांचे कुपोषण.

क) महाराष्ट्र सरकारचे जल धोरण.

ड) महाराष्ट्रातील आरोग्य देखभाल यंत्रणा.

*****

D6C0C3D6EA1CBB27D79F183B38B3D62E

[Time: 3 Hours] **[Marks : 100]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:
1. All questions are compulsory.
2. Each Question carries 20 marks.
3. Draw diagrams wherever necessary.
4. Use of simple calculator is allowed.

1. Attempt **any two** of the following : **20**
   a. What is Money? Explain the various determinants of the money supply.
   b. Discuss Fisher's cash transaction approach.
   c. Explain the factors affecting velocity of circulation of money.

2. Attempt **any two** of the following : **20**
   a. Discuss the Keynesian motives of demand for money.
   b. Explain the concept of 'Liquidity Trap'.
   c. Describe the shifts in LM curve in the money market equilibrium.

3. Attempt **any two** of the following : **20**
   a. Explain the investment demand function.
   b. Write a note on concept of 'animal spirit'.
   c. Derive the IS curve from the goods market equilibrium.

4. Attempt **any two** of the following : **20**
   a. Describe the general equilibrium in the goods and money market with the help of IS-LM model.
   b. Explain the quantitative instruments of monetary policy.
   c. Explain the effectiveness of fiscal policy under IS-LM model.

5. Write note on : (**Any Two**) **20**
   a. Money multiplier
   b. Saving function
   c. LM Curve
   d. Fiscal policy instruments

74F4AB65990121C7BFA8787E13FD9D04

मराठी रूपांतर

(3 तास) **गुण : १००**

सुचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) प्रत्येक प्रश्नाचे २० गुण आहेत.
(३) आवश्यक त्या ठिकाणी आकृत्या काढा.
(४) साध्या गणक यंत्राचा वापर करण्यास परवानगी आहे.

१. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

अ) पैसा म्हणजे काय? पैशाच्या पुरवठ्याला परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

ब) फिशरच्या रोख व्यवहार दृष्टिकोणाची चर्चा करा.

क) पैशाच्या भ्रमणवेगावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

अ) केन्सच्या पैशाच्या मागणीच्या हेतूंची चर्चा करा.

ब) 'रोखतेचा सापळा' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

क) मुद्रा बाजार संतुलनातील LM वक्रातील बदलाचे वर्णन करा.

३. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

अ) गुंतवणूक मागणी फलन विशद करा.

ब) 'पशू भावना' या संकल्पनेवर टीप लिहा.

क) वस्तू बाजार संतुलनातून IS वक्र काढा.

४. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

अ) IS-LM प्रतिमानाच्या आधारे वस्तू बाजार व मुद्राबाजारातील सर्वसाधारण समतोलाचे वर्णन करा.

ब) चलनविषयक धोरणाची संख्यात्मक साधने विशद करा.

क) IS-LM प्रतिमानावरील राजकोषीय धोरणाची परिणामकारकता स्पष्ट करा.

५. टीपा लिहा (**कोणतेही दोन**) २०

अ) पैसा गुणक

ब) बचत फलन

क) LM वक्र

ड) राजकोषीय धोरणाची साधने

74F4AB65990121C7BFA8787E13FD9D04